

Handelingen des provincialen synodi van Zeelandt, gehouden met authorisatie der E. Mo. heeren Staten van Zeelandt binnen de stad van Ziriczee, begonnen den IX^{en} Octobris 1618 ende geeijndicht op den XIII^{en} derselver maent ten overstaen van de E. heeren INGEL LEUNISSEN ende mr. JACOB CAMPE, raiden van de E. Mo. heeren Staten van Zeelandt, hiertoe specialijck gecommitteert.

Naer aenroepinge des goddelijcken naems, bij den herder der plaetsche gedaen, hebben de voornoemde E. heeren Gecommitteerde Raiden tot openinge des synodi voorgedragen de resolutie der E. Mo. heeren Staten van Zeelandt overt houden deser vergaderinge, dienende tot praeparatie van het synodus nationael, gearresteert by de Ho. Mo. heeren Staten Generael, te houden binnen Dordrecht den 1^{en} Novembris naestcomende, mitsgaders den last, hare E. van de E. heeren Gecommitteerde Raiden ten selven eynde opgeleijt, overleverende tot confirmatie van beyden eerst zeecker extract vuyte notulen van de E. Mo. heeren Staten van Zeelandt in date den 19 Septemb. 1618, alsoock hare schriftelycke commissie van de E. heeren Gecommitteerde Raiden van Zeelandt, gedateert den 5 Octobris 1618, beyde onderteeckent J. BOREEL. Ende zijn de voornoemde E. heeren in zulcken aensien met sonderlinge blijshap der broederen ontfangen, dewelcke Godt Almachtich dancken, dattet Zijne Majesteijt belieft hadde de herten harer overicheden te bewegen tot zoe vaderlijcke versorginge ende voesteringe der kercken, insonderheijt in dese sware tijden.

Sijn daernaer gelesen de credentien van de vier respective classen ende voor goet aengenomen, behoudelijck dat (aengesien de classis van Tholen zoe tegens het XLIIe artijckel van de kerckenordeninge als oock het IIe artijckel cap. 4 synodi Verianae hadde gedeputeert drie predicanten met eenen ouderlinck) dese vergaderinge verstaet, dat indien in toecomenden tijde eenige classis dit exempel soude bestaen te volgen, dat alsulcke predicanten, dewelcke boven tgelimiteerde getal werden gecommitteert, ipso facto hare sessie ende stemme sullen verliesen, van welcke resolutie de vier respective classen mitsdesen werden gewaerschout.

Met de voornoemde credentien zijn verschenen:

vuyt Walcheren:

D. HARMANNUS FAUKELIUS ende D. GERSON BUCERUS, respective predi-

canten tot Middelborch ende Vere, met mr. JOSIAS VOSBERGE ende CORNELIS LEIJNSEN, respective ouderlingen van Middelborch ende Vlissingen;

vuijt Schouwen:

D. GODEFRIDUS UDEMANS ende D. TOBIAS DAMMAN, respective predicanten van Ziriczee ende Nieuwerkerc, met D. ADRIANUS HOFFERUS ende IJEMAN LEENDERTSSEN, respective ouderlingen van Ziriczee ende Oosterlandt;

vuijt Suijtbevelandt:

D. CORNELIUS REGIUS ende D. JACOBUS PLATELIUS, respective predicanten van ter Goes ende Wemeldingen, met CORNELIS JANSZEN BOONE ende ADOLFF VAN OOSTZEE, respective ouderlingen van ter Goes ende Ierseke;

vuyte classe van Thoolen:

D. JACOBUS BURSIVS ende LAMBERTUS DE RIJCKE ende D. CORNELIUS BOSCHARDUS, respective predicanten van Thoolen, Bergen opten Zoom ende fort van Lilloo, met d' heer WILLEM ADAMS als ouderlinck van Bergen opten Zoom.

Hiernaer is mette meeste stemmen vergooren tot praeses deses synodi D. HARMANNUS FAUKELIUS, tot assessor D. GODEFRIDUS UDEMANS, tot scriba LAMBERTUS DE RIJCKE.

I.

D. GERSON BUCERUS (die scriba was geweest in synodo Veriana) levert over in handen van dese vergaderinge alle de stucken, tot desen synodum behorende.

II.

D'acten van de voorgaende synodus, gehouden binnen ter Vere, zijn herlesen ende de classen respective ondersocht, off se oock debuoir deden omme tgeene tot stichtinge der kercken aldaer was goetgevonden t'onderhouden, waertoe zij van den praeses ernstelijck zijn vermaent.

III.

Int herlesen cap. 2 artic. 4 des gemelten synodi is by den broederen goetgevonden, dat men vuijten naem van dese vergaderinge zal schrijven ende, zoot noodich is, deputatie doen aen den persoon van D. PETRUS LANSBERGIUS, predicandt geweest binnen der stede Goes, omme hem met alle vriendelycheydt te vermanen, ten eynde hy hemselven soude willen verleenighen mette kercke Christi, daervan hij herder is geweest, ende dat hy ter eeren Godes ende tot stichtinge derselver gemeynthe hemselven soude voegen tott neerstich gehoor des goddelijcken woorts ende tgebruijck des h. avontmaels in de plaetse voornoemt, gelijck niet alleene alle vroomen predicanten maer oock oprechte christenen in conscientie toestaet te doen.

III.

Op occasie des 5^{en} artijckels cap. 4 werden de respective kercken deses synodi vermaent, hetselve artijckel niet te misbruijken maer veelmeer aen te houden bij hare litmaten, dattet doopen ende trouwen op den dach des Heeren voor den middach gemydet werde, zoevele ijmmers gevoechelyck geschieden can, ende dat om het misbruijck der brasmalen, dat daerop plach te volgen.

V.

Sijn voorgelesen alle de versoeken, genoteert cap. 5 des voornoemden synodi, die te doen waren aen de E. Mo. heeren Staten van Zeelandt. Waerop ingestaen is D. EGIIDIUS BURSIVS, dewelcke als praeses met D. PHILIPPO LANSBERGIO als assessor des gemelten synodi last hadde deselve versoeken te vorderen, ende heeft gedaen rapport van zijne besoiingnen zoe met mondelijck verhael als met schriftelyck autentijcke apostillen, geteeckent J. BOREEL, welke onder de papieren des synodi werden bewaert. Levert oock over het originael van de synodale acten ter Vere ingestelt, mitsgaders oock het segel synodael. De broederen deser vergaderinge nemen zijn rapport aen met genoegen, bedancken hem voor zijne neersticheyt ende ontslaen hem mitsdesen van zijnen opgeleyden last.

VI.

Alsoe men verstaet vuyte gedeputeerde broeders des classis van Thoolen, dattet formulier van onderteeckeninge aengaende de leere, in synodo Veriana beraemt, by de respective predicanten desselven classis nijet en is geteeckent (zoevele ymmers hen bekent is), wert belast in dese vergaderinge, dat d'selve onderteeckeninge metten eersten zal geschieden, gelijk alrede in anderen classen is gedaen, ende sullen de tegenwoordige gedeputeerde mette eerste gelegentheyt hare principalen tselve bekent maecken.

VII.

Nopende tformulier van onderteeckeninge der kerckenordeninge werden alle de classen vermaent (indien dese teeckeninge generalijck niet en can werden vercregen), dat men evenwel debuoir doen zall om de practijcke van dien neerstich te onderhouden, ten eynde vrede ende eenicheijt in Godes kercke nyet alleene in de leere maer oock in de ordre werde bevesticht.

VIII.

Alle de proponenten deses synodi sullen van nu aff gehouden zijn nevens het examen te onderteeckenen tformulier, dat voor deselve in synodo Veriana is geconcipteert, twelck tot noch toe vuyt slappicheyt in sommige classen is nagelaten.

IX.

Sijn verschenen twee mannen, ingesetenen der stede van ter Goes, met namen ADRIAEN ANDRIESSZ WISKERCKE ende LILIAN JANSSEN NACHTEGAEL, met schriftelycke commissie, geteekent bij PETRUS LANSBERGIUS, ADRIAEN DIGNUSSEN, gareelmaecker, ANTHONIS HEBBERECHTS, JAN PETERSZ VAN CATS, PIETER VAN EIJCK, ARENT TAETS ende D. KEFELAER in date den VIII^{en} Octobris 1618, verthoonende (benefens een beslooten missive, geteekent by den voornoemden PETRUS LANSBERGIUS) seeckere schriftelycke remonstrantie, inhoudende, alsoe sij comparanten mitsgaders hare principale, van dewelcke zij last hadden, geappelleert hadden van de sententie ende proceduieren, gewesen ende gehouden by den coetus extraordinarius van Zeelandt, versamelt binnen der stede Goes den X^{en} Octobris 1613, tegens D. D. PHILIPPUM ende PETRUM LANSBERGIOS, op den eersten synodum van Zeelandt, die in deselve provincie soude werden gehouden, nemaer dat se tsedert waren bericht, dat de coetus ende synodus Zelandiae vast eenen ende denselven richter was, als zynde van deselve cracht ende autoriteyt, dat se derhalven van meijninge waren desen synodum (onder verbeteringe) voorbij te gaen ende henselven te praesenteren in den synodo nationael, die binnen de stadt Dordrecht aenstaende is gehouden te werden, versouckende dat dese vergaderinge alleene kennisse daarvan wilde dragen ende hen daarvan acte verlenen. De vergaderinge vint goet, dat men de voornoemde gecommiteerde zal onderrichten, dat se bouwen op een quaet fundament, stellende de coetus extraordinarius ende tsynodus provinciael in eenen ende gelijcken graet, ende dat men hen sal aenseggen, dattet hen vrijstaet haer appel te vervolgen, daer se tselve hebben gehechtet, namelyck aen de synode provinciael van Zeelandt, ende meteenen de comparanten mitsgaders hare principale vermanen, dat se ter eeren Godes, stichtinge der gemeynte Christi, rust ende vrede van hare conscientie haerselven behoorden te voegen totte oeffeninge van den openbaren godesdienst in de kercke van ter Goes, in gelyckformicheyt van andere wel Gereformeerde kercken wert gedaen.

Resolutien nopende de praeparatie totten synodus nationael, daertoe dese vergaderinge van de E. Mo. heeren Staten van Zeelandt insonderheyt is bijeengeroepen.

I.

Is gedaen eene generale omvrage by den praeses aen alle de respective classen, hoedat hare kercken respective in tstuck der leere int gemeijn ende vijff controversse poincten int besonder waren gestelt, omme alsoe te formeren eene bequame instructie voor de gedeputeerde, die van wegen dese provincie nae den synodum nationael sullen werden affgeveirdicht. Waerop

eendrachtelyck by alle de respective kercken is geantwoort, dat alle ende yeder van deselve kercken ende kerckendienaren zoe waren gestelt, dat se hen vasthielden aen de suijsere leere, die tot noch toe eenparichlyck in de recht Gereformeerde kercken geleert is, alsoe d'selve na den regel van Godes woort cortelyck is vervaet in de formulieren der eenicheyt, te weten de Nederlantsche Confessie ende den Heydelberchschen Catechismus; ende aengaende de vijf controverse poincten, op de bane gebracht by den predicanten in Hollandt, die men noemt Remonstranten, dat se in conscientie anders niet en connen verstaen, off het zijn doolingen, strydende tegens Goodts woort ende de voornoemde formulieren der eenicheit; daerentegen dat de broeders Contraremonstranten de rechte waerheijt ende de Gereformeerde leere treffelyck tegens haer hebben verdedicht. Welcke eenparige verclaringe met vreuchde ende dancksegginge van dese vergaderinge is aengehoort.

II.

Is gevraecht, off het noodich is, dat men trede in dese vergaderinge tot naerder ondersouck ende verhandeling van de voornoemde vijf controverse poincten, zoevele als de waerheijt derselver aengaet. Ende is verstaen, dattet onnodich is, niet alleene omdat alle kercken van Zeelandt daerinne eendrachtich zijn, maer oock omdat speciaal ondersouck ende decisie behoort totten synodum nationael. Het is oock geraden den tijt te winnen om te comen totte resterende besoinne.

III.

Op de vrage, off de gedeputeerde deses synodi sullen hebben absolute macht om te handelen ende te besluyten int stuck der leere, off dat se aen eenich reces sullen zijn gebonden, is mette meeste stemmen geresolveert, dat (in gevalle daer wierden voorgedragen eenige argumenten, waerdoor sij int besonder ofte ymmers een groot deel der vergaderinge soudon comen in eenich naerder bedencken int stuck der leere, dewelcke tot noch toe in dese landen eendrachtelyck is geleert ende aengenomen) zij sullen gehouden zijn by tijts reces te nemen aen hare principalen ende tselve met alle gevoehelycke redenen by den synodum nationael poogen te obtineren, nochtans met desen verstande, dat se nijet alle te samen vuyte vergaderinge en sullen scheyden maer allene een ofte twee totten voornoemden eynde afsenden.

III.

Nopende het stuck van tolerantie ofte duldunge der vijf artijckelen, daervan in Hollandt ende andere ontruste kercken tusschen den Remonstranten ende Contraremonstranten tot noch toe vele is gedisputeert, is goetgevonden met eendrachtige stemmen, dat onse gedeputeerden dese voorsichticheyt

ende discretie zullen gebruycken, dat sij van zelfs geene tolerantie en sullen voorslaen, overmits wy daarvan geenen noot hebben in onse provincien. Maer als dit stuck bij andere beswaerde kercken wert geroert, soe en sullen zij geene tolerantie toelaten int stuck der leere, hetzij dan in de vijf artikulen ende den aenleven van dien ofte eenige andere stucken, by den Remonstranten off hare adhaerenten op de bane gebracht, om d'selve opentlyck off heymelyck te leeren ende te drijven, sonder reces te nemen aen hare principale, gelijk zij oock denzelven voet zullen hebben te volgen in de tolerantie van predicanten ende andere gemeijne litmaten, die hertneckelyck de voornoemde artyckelen der Remonstranten leeren ende dryven. Maer aengaende de eenvoudige litmaten, die wt onwetentheijt verleijt zijn, verstaet de sijnode, dat men groote discretie ende sachtmoedicheyt sal gebruycken om d'selve met vriendelycke onderwijnsingen mettertijt ten rechten wege te brengen.

Gravamina, totten synode nationael eigentlyck behoorende.

I.

Is verstaen, dat onse gedeputeerde sullen debuoir doen om te vercrijgen eenige bequame, stichtelycke ordeninge over alle de kercken van onse natie, zoe int beroepen van predicanten, ouderlingen ende diaconen, alsoock int opschorten ende affsetten derzelve, zoevele als de gelegentheijt van elcke provincie eenichsints can toelaten, daertoe gebruyckende alle gevoechelycke redenen, bij namen dese: overmits het seecker is, dat de beroerte in de kercken ten grooten deele daerwt is gesprooten. Doch zal van den onsen dit point niet werden geroert, als die desen aengaende geene swaricheyt en hebben, ten ware d'andere daarvan tenemaal swegen.

II.

Men zal aenhouden by den synode nationael, dat in alle kercken van onse Unie werde ingevoert eene eenvoudige ende besondere maniere van catechiseren, nijet alleene om de jonge jeucht maer oock vele volwassene, die gantsch onwetende zijn, in de eerste gronden des gelooffs te brengen tot kennisse van hare salicheijt. Ende werden mitsdesen alle kercken in dese provincie vermaent, de practijcke van dien van nu aff, zoevele moege-lyck is, te beginnen, gelijk alrede met groote vrucht in sommige kercken van Zeelandt is gedaen.

III.

Men sal insgelycx aenhouden by den synodum nationael, datter ordre werde versocht by de Ho. Mo. heeren Staten Generael tegens de ongeloo- vige Jooden, die in dese provincien beginnen te nestelen, ten eynde zy de onwe-

tende christenen nijet en vervoeren van den eenigen salichmaecker Christo tot hare grouwelijcke ongelovicheijt, gelijk somtyts exempelen daervan zijn gebleecken. Men zal oock voorslaen bequame middelen om deselve Jooden mettertijt te brengen tottet christengeloove volgens de belofte des apostels, Rom. II.

III.

Dewijle men bevint door ervarentheijt, dat de studenten in de theologie, als se comen vuyte hoogeschoolen, door den bant zeer slecht ende ongeoeffent zijn in de practijcke der godsalicheijt alsoock in de regeeringe der kercke, is goetgevoeden, dat men in synodo nationali dit stuck zal voorstellen ende aendrijven als gantsch noodich tot opbouwinge der gemeijnten Christi, waertoe van onsentwegen eenige bequame middelen sullen werden voorgeslagen om dit gebreck te beteren, als met namen dat se geoeffent werden int openbaer lesen der H. Schriftuyre in de kercke, int besoecken der siecken neffens eenen ordinarisen predicandt, dat men se oock toelate (doch met eenige limitatie) in de consistorien om de handelingen, die niet particulier ofte secreet en zijn, te hooren ende te zien, dat men se oock eenichsints examinere in de practijcke van de theologie, eer se totten kercken-dienst werden gevordert. Ende men zal van nu aff in de kercken van dese provincie ditselve poogen in te voeren.

V.

Men zal de synodus nationael in bedencken geven, off het nijet oorbaer en ware te versoecken aen de Ho. Mo. heeren Staten Generael, dat alle secten, zoe Mennonisten als anderssints, belast werden wt te geven hare belijdenisse in openbaren druck, ten eijnde dat men haren grondt in zoe grooten verscheydentheijt te beter mochte bekennen. Ende zoe sy spreekken met dobbelsinnige woorden (als zij plegen), dat de respective overicheden in alle provincien ende steden hare predicanten gelieve te autoriseren om met eenige ronde vragen hare groove dwalingen ende lasteringen aen den dach te brengen. Ende dewijle meest alle de secten, insonderheyt de Wederdoo-pers, door de swaricheijt van Godes kercke in dese landen zeer stout zijn geworden int lasteren, ofter nijet eenige bequame middelen daertegens souden connen werden gebruijckt. Doch de vergaderinge verstaet, dat men het laetste nijet en zal versoecken dan met voorgaende advijs van zijne Princelycke Excellencie ende de E. heeren Gecommitteerde Raiden van Zeelandt.

VI.

Overmits de Nederlantsche oversettinge des bijbels dickwils beslooten ende tot noch toe niet en is wtgevoert, dewijle desen last aen te weynich

personen gestelt was, soe wert verstaen, dat men den synode nationael desen wech sall aenwijzen, datter wt elke provincie eenige geleerde, tref-felycke theologi, in de talen wel ervaren, wierden vercoren, dewelcke elk hoofd voor hoofd een ofte twee boecken souden belast werden over te setten, ende dat alle dese stucken daernaer by twee ofte drie vuytgelesene mannen souden werden gerevideert ende versamelt.

VII.

Ondertusschen wert noodich gevonden, datter wat naerder werde gelet op het stuck van de druckerije, zoe van allerhande schriften int gemeen, die in dese tyden werden wtgegeven, als met namen op het drucken van de bijbels ende testamenten, dewelcke door den bant overvloeyen van lelycke druckfouten ende eenige marginale annotatien, die gantsch niet en passen op de heijlicheijt ende gewichticheijt van de materie.

VIII.

Dewijle d'onderhoudinge des sabbaths is een besonder middel totte voortplantinge vant rechte geloove ende ware godsalicheijt, wert goetgevonden, dat men dit in synodo nationali zal voorstellen om daerop te crijgen eenige gemeyne ordre by de Ho. Mo. heeren Staten Generael. Ende zoe zulcx nijet en can werden geobtineert, sullen onse gedeputeerde gelast zijn voor te slaen eenighe kerkelycke middelen om onse medebroeders in andere provincien daertoe te vermanen ende helpen bevorderen.

IX.

Men sal de sijnode nationael in bedencken geven, wat voet men behoorde te houden tegens zulcke litnaten der gemeijnte, die trouwen met openbare vijanden van de waerheijt tot groote ergernisse der gemeynte, perijckel van hare kijnderen ende beswaernisse haerder conscientie.

X.

Dewijle in de kercken van onse Unie zijn overgebleven vele superstieuse feestdagen, als bij namen Vastelavont, Kermisse, Blijde Avonden, de Drije Coningen, Sinte Marten etc., dewelcke strecken tot onteeringe van de reformatie, voedinge van brasserie ende gulsicheijt ende tot groote schandale van de onwetende menschen, zoe sal men aenhouden by den synodum nationael, dat tegen d'selve van de Ho. Mo. heeren Staten Generael eene algemeijne ordre mach werden vercregen.

XI.

Hetselve sal men oock doen tegens de batementspelen ende diergelijcke onbehoorlycheden.

XII.

Alzoe het te wenschen ware, dat de synode nationael nijet meer zoe lange en wierde wtgesteld, als nu geschiet is, dewijle de enicheyt in de leere ende order door dit vertreck zeer geswackt wert, zoe sullen onse gedeputeerde arbeijden om de vergaderinge te bewegen tot eendrachtich versoeck aen de Ho. Mo. heeren Staten Generael, ten eynde het hare Ho. Mo. gelieve ten minsten alle seven ofte acht jaren deselve vergaderinge toe te laten.

XIII.

Is goetgevonden, dat (in gevalle onse gedeputeerde int stuck van de leere ofte van kerckenordeninge eenich reces moeten nemen volgens hare instructie) dese ordre daerin zullen houden, te weten dat se de saecke, daerover reces wert genomen, met eenige van de principaelste redenen metten eersten sullen overschrijven aen de classe sijnodael, ten eijnde dat alle de classen ende consistorien, daeronder behoorende, daervan mochten werden verwitticht, ende alsoe naer rijpe deliberatie eenige vijften haren deputeeren totten coetum extraordinarium Zelandiae, dewelcke (volgens het besluit synodi Verianae) op seeckeren tijt ende plaetsche tot dien eijnde zal werden beschreven ende dat met voorgaende kennisse van de E. heeren Gecommitteerde Raiden. Doch soe de broeders, die tottet reces werden affgesonden, bij monde eenige nieuwe bedenckingen ofte redenen hebben te rapporteeren, meer als de gemelte brieven medebrengen, zoe sal de coetus moegen reces nemen tot hare principale ende metten eersten met volle last wederom bijeencomen om daerop te letten.

XIII.

Om dese instructie vuyt te voeren in den synodo nationael ende te vorderen de gravamina voornoemt zijn mette meeste stemmen vercooren D. HARMANNUS FAUKELIUS, praeses, D. GODEFRIDUS UDEMANS, assessor, D. CORNELIUS REGIUS ende LAMBERTUS DE RYCKE, scriba, respectie predicanten van Middelburch, Ziriczee, ter Goes ende Bergen opten Zoom, mitsgaders d'heeren mr. JOSIAS VOSBERGEN ende ADRIANUS HOFFERUS, respectie ouderlingen van Middelborch ende Ziriczee. Ende in gevalle eenige van de voornoemde gedeputeerden door sieckte off andere praegnante redenen mosten naer hujs vertrecken, zoe werden de classen respectie, daer sulcke gedeputeerde thuijs hooren, van dese vergaderinge geauthoriseert om een bequaem ende gequalificeert persoon in de plaetse te stellen, behoudelyck wanneer d'eerste door Godes genade connen wederkeeren, dat de laetste van haren last ende deputatie sullen ontslagen zijn.

Particuliere gravamina, eijgentlyck behoorende totten synodum provinciael.

Is geresolveert, dat men de particuliere gravamina, tot dese vergaderinge eijgentlyck behoorende, die alrede van eenige classen zijn ingebracht ende daerop de andere nijet en zijn vollast, ordentelyck in actis zal bijeenstellen ende met allen classen communiceren naer gewoonte. Ende zoe hiernaer noch eenige nieuwe werden bijgevoecht, sullen deselve van den classe synodael aen de respective classen werden vuytgeschreven om daerop in den aenstaenden synodo provinciael, die naer het eijnde des nationalen sal werden gehouden, te letten ende te doen naer behooren. Die alrede sijn ingebracht, zyn dese navolgende:

I.

Hoe men best zal practiseren, dat de heydenen in Oostindien mochten werden bekeert tottet christengeloove, dewijle de studenten ende siecken-troosters, derwaerts gaende, gemeynelyck zeer ongeoeffent zijn? Is verstaen, dattet bequaemste middel ware, dat de E. heeren Gecommitteerde Raiden de camers van de bewinthebbers daertoe vermanen, dat se eenige bursen ordonneren om eenige jonge studenten tot dien eijnde op te voeden.

II.

Off men nijet en behoorde eenige stricter discipline te oeffenen tegens ordinaire dronckaerts ende andere ongeregelde menschen, dewelcke metten monde leetwesen thoonen ende nyettemin onbekeert blijven, daerinne de classes van Walcheren ende Schouwen ten hoochsten zijn beswaert, dewijle den 72 artyckel van de kerckenordeninge stelt voor de wterste straffe het affhouden van den avontmale? Is geantwoort, dat die respective classen serienselyck op dit stuck sullen letten ende op de naeste provinciale synode daervan inbrengen hare voorbedachte resolutie.

III.

Te versoecken by de E. Mo. heeren Staten van Zeelandt eenige ordre op het ondertrouwen ende trouwen van de Wederdoopers off andere ongedoopte persoonen, die trouwen willen ende evenwel totten doop onbequaem zijn, dewijle sommige kercken niet weijnich daarmede werden geclemt, met namen de kercken in de classis van Schouwen.

III.

Door wat middel de classen ende consistorien in hare autoriteyt souden moegen werden gestijft tegens sulcke ongeregelde persoonen, die op geene

discipline nochte vermaninge en passen? Is geantwoort by provisie, dat men moet volgen den regel Christi, Math. 18.

V.

Te versoecken, dattet placæet van de schoolordeninge ende politie in Zeelandt mochten werden geamplieert, van nieuws gepubliceert ende neerstichlyck geexecuteert met alle de stucken, daertoe hoorende, volgens het besluit cap. 5 synodi Verianæ, artic. 3 et 4.

VI.

Wat men doen zal mette schoolmeesters in Brabant ende Vlaenderen onder de gehoorsaemheyte van de Ho. Mo. heeren Staten Generael, in gevalle zij ongeschickt waren in leere ofte leven, dewijle zij niet en staen directelijck onder de provincie van Zeelandt? Is geantwoort, dat men daertegens ordre zal versoecken by de Ho. Mo. heeren Staten Generael.

VII.

Nademael den artijckel van den onwille, die in de kerckenordeninge is den 17, bij sommige onverstandige ende quaetwillige zeer wert misbruijckt, oft niet raedsaem en ware, dat hij geroijeert ofte ten minsten zoe wierde gelimiteert, dat vroomme predicanten daerdoor niet en werden verstrickt?

VIII.

Dat men besorge eenige alimentatie voor de weduwen der predicanten in Zeelandt, gelijk in Hollandt ende tSticht van Utrecht gedaen wert.

IX.

Dattet placæet tegens de Paepsche ende Jesuitische scholen ter executie werde gestelt ende dat de E. Mo. heeren Staten van Zeelandt hare gecommitteerde in de generaliteyt hetselve gelieve te belasten, zoevele dese provincie aengaet.

X.

Dat men instantie doe by de E. Mo. heeren Staten van Zeelandt om alle jaren te hebben een synode provinciael, gelijk voor de troublen in Hollandt met groote vrucht plach te geschieden.

XI.

Dat men become eene vaste ordre tegens degeene, die op onbehoorlycke wijze henselven soucken in te dringen in den kerckendienst.

Andere gemeijne resolutien, die noch staen vuyt te voeren.

I.

Alsoe volgens het LIIe artijckel synodi Tolanae de versorginghe van de cruijskercken bij beurte gecomen is op de classis van Schouwen, dewelcke (overmits zij wat verre is geseten) dese sorge zoe bequameelyck niet en can waernemen, soe wort versocht by de broeders van Schouwen, dat de kercken van Middelborch, Vlissingen ende ter Vere desen last van harentwegen voor dit jaer willen aennemen, nochtans sonder praejuditie des voornoemden artyckels. Ende worden D. praeses ende D. BUCERUS gebeden hare principale daarvan te verwittigen ende de classe van Schouwen hare antwoorde aen te schrijven.

II.

De assessor, D. RÆGIUS ende D. JACOBUS BURSIVS werden gecommitteert om te hooren het rapport van de gemelte broeders van Walcheren nopende den staet van de voornoemde cruijskercken, daarvan sij nu eenige jaren door het vertreck des synodi topsicht hebben gehad.

III.

Men zal alle de acta synodalia, zoe nationael als provinciael. volgens het 41 artijckel synodi Tolanae in eenen boeck schrijven ende meteenen een register ende harmonie maecken van deselve acten, dewelcke met alle de synodale papieren in een coffer sullen werden bewaert. Ende desen last zal by de broeders van Walcheren werden wtgevoert, mits dattet selve coffer mette voornoemde stucken sall bewaert werden by den classe synodael, die hetselve op den naesten synodum sal bestellen. Ende ten eijnde dese noodige saecke niet achter en blijve, gelyck te voeren, soe werden specialyck daertoe gebeden ende versocht D. HARMANNUS FAUKELIUS, praeses, ende D. EGIDIUS BURSIVS, dewelcke desen last geerne hebben op haer genomen.

III.

Is gelesen seekere missive van de classis van Walcheren houdende aen dese vergaderinge, waerinne zij versoecken (overmits onsen E. broeder D. BUCERUS tot zijn onschult geraeckt is in ongenade des conincks van Groot Brittannien ende datt om het wtgeven sijnes boecks De Gubernatione Ecclesiae), dat dese vergaderinge in zijn faveur gelieve te schrijven aen zyne Pr. Excellencie, getuychenisse te geven van zijne onschult ende te versoecken d'intercessie van de hoochgedachte zijne Excellencie, ten eijnde zijne Majesteijt den weerden broeder in zijnen dienst ende ruste niet en verstoore. De vergaderinge verstaet dit versoeck redelijck ende billijck te zijn ende dat men den voornoemden brieff zal schrijven in de beste forme ten eijnde voornoemt.

V.

De classis van ter Goes zal van nu aff zijn classis synodael, ende sullen derhalven alle synodale stukken ende papieren mitsgaders het segel synodael in hare bewaringhe nemen. Ende wert mitsdesen de classis van Schouwen bedanckt ende ontslagen van haren dienst.

VI.

Om wt te voeren de synodale versoecken van dese vergaderinge ende instantie te doen op de versoecken, beslooten in synodo Veraniae, werden gedeputeert D. praeses ende assessor.

VII.

Is by den praesidem omvrage gedaen naer den staet van alle respective classen ende kercken in Zeelandt, off se oock in de ordre ende kerckelijcke discipline alsoe gestelt zijn, als hiervooren van de leere is verclaert. Ende is bij de respective broeders geantwoort, dat bij hare classen ende kercken alle debuoir daertoe wert gedaen, ende alhoewel noch wel eenige saecken bij haer zijn te reformeren, dat se nyetemin Godt dancken voor den redelijcken staet, daerinne zij tegenwoordich zijn, behalven datter geclaecht wert by den broederen des classis van Thoolen, dat de kercke van Thoolen soe weynich ordre ende discipline heeft, dattet hoochnodich is daerinne voorsien te werden. De vergaderinge verstaet, dat men zal nemen informatie van de saecke, dewijle de classis tot noch toe daerinne nijet heeft connen doen. Ende werden hiertoe gedeputeert D. HARMANNUS FAUKELIUS, praeses, D. JACORUS PLATELIUS ende mr. JOSIAS VOSBERGEN, dewelcke den kerckenraedt zullen vermanen van haer officie, ende tenzij datter in sesse weecken in werde versien, dat se sullen hebben te clagen aen sulcken vierschare, als daertoe staet.

VIII.

Censura morum is gehouden, ende naer hertelycke dancksegginge tot Godt is de vergaderinge in goeden vrede, liefde ende enicheyt gescheyden.

IX.

Om te doen de wtschrijvinge van de acten voor de vier respective classen, dewelcke by de volle vergaderinge zijn geresumeert ende gearresteert, werden seeckere broeders gedeputeert, alsoock praeses, assessor ende scriba geauthoriseert om deselve vuyten name der vergaderinge te onder-teekenen. Ende wat aengaet de credentie ende instructie, die de gedeputeerden naer het synodus nationael sullen mededragen, worden drije

andere predicanten gelast om in den name van praeses, assessor ende scriba (die te samen sijn gedeputeert) de onderteeckeninge te doen.

Actum in onse synodale vergaderinge, gehouden binnen Ziriczee desen XIII^{en} Octobris 1618. tOirconde by ons ondersch. onderteeckent.

HERMANNUS FAUKELIUS, praeses sijnodi.

GODEFRIDUS UDEMANS, assessor.

LAMBERTUS DE RIJCKE, scriba ¹⁾.

Instructie ²⁾, die den gedeputeerden op den sijnodum nationael medegegeven is van wegen dese sijnode provinciael van Zeelandt.

Wij gecommiteerde predicanten ende ouderlingen van wegen de respective classen in Zeelandt, representerende de provinciale sijnode int voorn. quartier, hebben afgesonden onse E. lieve medebroeders HERMANNUM FAUKELIUM, presidem, D. GODEFRIDUM UDEMANS, assesorem, D. CORNELIUM REGIUM en LAMBERTUM DE RIJCKE, scribam, respective predicanten van Middelburgh, Ziericzee, Goes en Bergen op den Zoom, mitsgaders de heeren mr. JOSIAS VOSBERGE ende ADRIANUS HOFFERUS, respective ouderlingen van Middelburgh en Zierickzee voornoemt, om te verschijnen in sijnodo nationali, dewelcke volgens het arrest ende uijtschrijvinge van Hog. Mog. heeren Staten Generael in de maent November sal worden gehouden binnen de stadt Dordrecht, ende aldaer met den anderen broederen te verhandelen, delibereren en besluyten van alle tgene aldaer sal voorvallen, tot weghneminge van de differenten ende swaricheden, in de kercke Godes hier te lande opgeresen, met naeme de vijf controverse poincten, bij den Remonstranten op de baene gebracht, met de swaricheden daeruijt resulterende, mits dat se hun sullen hebben te reguleren nae de regulen van dese onse naevolgende instructie.

1.

Sullen onse gedeputeerde gelast sijn vast te houden aen het gesunde woort ende de rechte Gereformeerde leere, die tot noch toe eenpaerlijck in dese provincie neffens anderen is geleert, daarvan de broederen deses sijnodi eensamentlijck haere belijdenisse in dese vergaderinge hebben gedaen, te welverstaende indien sij eenige redenen ofte argumenten hoorden, daerdoor sij int bijsonder ofte een merckelijck deel der sijnode soude mogen commen in eenigh naerder bedincken, streckende tot veranderinge, dat se in sulcken gevalle niet en

---

¹⁾ Deze onderteekeningen sijn eigenhandig. ²⁾ Deze „Instructie” is later in onzen cod. (HH) op de opengelatene bladzijden bijgeschreven met een andere hand, doch ook uit de tweede helft der 17e eeuw.

sullen tot stemmen voortgaen, voor ende aleer sij reces aen haere principaele hebben genomen ende haere nader intentie daerop verstaen.

2.

Nopende het stuck van tolerantie of duldunge der vijf artijckulen, daervan in Hollandt ende andere ontruste kercken tusschen den Remonstranten en Contraremonstranten tot noch toe veele is gedisputeert, sullen onse gedeputeerde dese voorsichtigheijt ende discretie gebruijcken, dat se van haer selfs van geen tolerantie en sullen spreekken, overmits wij daarvan geenens noot en hebben in onse provincie. Maer als het stuck van tolerantie bij andere beswaerde kercken wert voorgeslaegen, soo en sullen onse gedeputeerde geene tolerantie toelaeten int stuck der leere, hetsij de vijf artijckulen metten aenleven van dien ofte eenige stucken, bij den Remonstranten ofte haere adhaerenten voortgebracht, om deselve opentlijk of heijmelijk te leeren ende te drijven, sonder reces te nemen aen haere principaelen, gelijk sij oock denselven voet sullen hebben te volgen in de tolerantie van predicanten ende andere gemeene litmaten, die hartneckelijck de artijckulen der Remonstranten drijven ende leeren. Maer nopende de eenvoudige litmaten, dewelcke uijt onwetentheijt verleijdt sijn, verstaet de sijnodus, dat men groote discretie ende sachtmoedicheijt sal gebruijcken om deselve met vriendelijcke onderwijnsinge metter tijt ter rechter wegen te brengen.

3.

Sullen onse gedeputeerde devoir doen om te vercrijgen eenige bequaeme en stichtelijcke ordeninge over alle de kercken van onse natie int beroepen van predicanten, ouderlingen en diakenen, sooveele als de gelegentheijt van elke provincie eenighsints kan toelaeten.

4.

Sullen voorts alle onse gravamina bij de voorn. gedeputeerde met alle redenen, instantien ende andere bequaeme middelen gevordert ende aengebonden worden, opdat se bij de vergaderinge sooveel mogelijk is mochten worden toegestemt.

5.

In gevalle de voorn. gedeputeerde eenigh reces moeten nemen, hetsij int stuck der leere, tolerantie of andersints, soo sullen sij dese ordre volgen, dat se in tijts sullen schrijven aen de classis sijnodael (dat is die van Zuidbe[ve]landt) het point, daerop reces genomen is, mitsgaders de voornaemste redenen van dien, om alsoo door dit middel de respective classen daarvan te verwittigen, dewelcke in een coetu extraordinario daerop sullen gelaat

comen, ten waere dat eenige van de gedeputeerde thuijs quaeme met nieuwe redenen ende instantien, die in de missive niet en sijn uijtgedruckt, in welcken gevalle alsulcken coetus sal reces nemen aen haere principaelen en met den eersten in eenen anderen coetu daerop verschijnen met volcomen resolutie.

In gevalle eenige der voorn. gedeputeerde door sieckte of andere pregnante redenen moeste naer huijs vertrecken, soo werden de classen respective, daer sulcken gedeputeerde te huijs hoort, van dese vergaedinge geauthoriseert om eenen bequaemen ende gequalificeert persoon in de plaetse te stellen, behoudelijck wanneer de eerste gedeputeerde door Godts genaede connen wederkeeren, dat de laeste van haeren last ende deputatie sullen ontslaegen sijn.

Actum in sijnodo Zirizeana op den 12 Octob. 1618 ende uijttē naeme der vergaderinge bij ons onderteijckent.

Onderstont:

Loco praesidis JACOBUS BURS, predicant der stede Tholen.

Loco assessoris CORNELIS BOSSCHAERT, dienaer des goddelijcken woorts in Lillo. ¹⁾